

**РЕЦЕНЗІЇ, ВІДГУКИ,
ІНФОРМАЦІЇ**

Микола ВЕГЕШ,

Микола ОЛАШИН

ВИДАТНИЙ ВЧЕНИЙ - СЛАВІСТ

Закарпатська земля дала багатьох видатних письменників, вчених, державних діячів... Серед них провідне місце займає Юрій Іванович Гуца-Венелін (1802-1839)- відомий історик-славіст, перший дослідник історії Болгарії, активний громадський діяч. Але так склалися обставини, що це ім'я майже не згадували за останні 50 років. Правда, у 1988 р. дослідниця із Словаччини Т.Байнцурова видала монографію "Юрій Іванович Венелін", яка є в Науковій бібліотці Ужгородського державного університету аж в одному (!) примірнику. Тим часом як потреба у подібних виданнях постійно зростає, особливо у наш час, коли спостерігається процес національного відродження в Україні, що стала на шлях незалежності. І саме науковці покликані донести до своїх співвітчизників світлі моменти із нашого минулого, розказати про тих, хто прославив рідний край. Відрадно констатувати, що в цьому плані дещо робиться. Зокрема, ми маємо на увазі вихід книги доктора історичних наук, професора кафедри історії України Д.Данилюка "Ю.І.Гуца-Венелін" (Ужгород, 1995).

Із рецензованого видання, написаного на вагомій джерельній базі, Ю.Венелін постає перед нами як надзвичайно обдарована людина з трагічною долею. Автор поставив перед собою завдання: дати комплексний аналіз діяльності відомого вченого. Виходячи із цього, і визначено структуру праці, яка, на нашу думку, є досить вдалою і не викликає суттєвих заперечень.

Автор підкреслив, що Ю.Венелін був першим після М.Ломоносова, хто засудив норманську теорію походження східних слов'ян (с.6). Без сумніву, на це могла відважитись людина, яка не тільки мала належну фахову підготовку, але й неабияку мужність. Ю.Венелін дав аргументовану критику норманізму. При цьому, як наголошує автор, дослідник використав широке коло джерел (у т.ч. й зарубіжних), а також дані топоніміки, ономастики, історичної географії... При розгляді вищеназваного питання Д.Данилюк глибоко проаналізував наукові праці вченого ("Скандинавоманія и ся поклонники, или столетнія изысканія о Варягах", "Навала завислян на Русь до Рюрика" та ін.). Необхідно підкреслити, що автор вказав і на помилки Ю.Венеліна, допущені ним при розгляді давньої слов'янської історії (походження слов'ян, опис характеру та способу їх життя та ін.).

Друга проблема, якою займався Ю.Венелін, і яка принесла йому світове визнання, - це історія болгарського народу. У рецензованій праці цей аспект діяльності видатного карпатороса розкрито вдало. Автор підкреслює, що наш земляк не шукав легких шляхів, він любив іти непростореними дорогами. На цьому, до речі, наголошували й попередні дослідники наукової спадщини Ю.Венеліна. Історії Болгарії присвячено працю "Древніе и нынешніе Болгаре в политическом, народописном, историческом и религиозном их отношении к Россіянам" (М., 1829-1841.- Т.1-11), а також деякі інші дослідження. Автор переконливо показав, що у згаданих працях Юрій Іванович науково довів слов'янське (а не татарське) походження болгар, показав їх переселення, розселення та заняття. Дослідження "Древніе и нынешніе Болгаре..." високо оцінили М.Погодін, П.Безсонов, О.Піпін, В.Спасович, В.Апрілов, М.Палаузов, І.Шимапов та ін. Разом з тим, у науковців були деякі зауваження до

праці. Та й сам дослідник визнавав, що не всі питання розкрито в достатній мірі, він планував видати (через певний час) історію болгарського народу у 4-5 томах. Д.Данилюк справедливо наголошує, що Ю.Венелін "сприяв пробудженню національної свідомості болгарського народу" (с.17). У рецензованому виданні дано аналіз багатой спадщини вченого з болгарознавчої проблеми. Автор наводить слова Івана Франка, який підкреслив, що Ю.Венелін "як будитель народного духу болгарського, воскреситель їх славної минувшини стоїть гідно обіч імен таких болгарських патріотів, як Любен Каравелов, Раковський, брати Миладинови, Заря Стоянов" (с.36).

Необхідно підкреслити, що Д.Данилюк одним з перших звернув увагу на таку проблему як висвітлення історії України (у т.ч. її Закарпаття) у науковому доробку Ю.Венеліна (с.25-30). Автор наголошує, що Юрій Іванович порівняно мало приділяв уваги питанням соціально-економічного розвитку України. Але, разом з тим, окремі аспекти згаданої проблеми знайшли висвітлення в його працях. Так, дослідник аналізував становище селян, які перебували в кріпацтві, яких переслідували за віру, які терпіли від магнатів та зовнішніх ворогів. У працях Ю.Венеліна, як справедливо наголошує автор, чи не вперше розкрито основні причини виникнення козацтва, а також його роль у міжнародних відносинах. Ю.Венелін мав намір записати багатотомну історію Визвольної війни 1648-1654 рр., але, не встиг цього зробити. Необхідно підкреслити, що у рецензованій праці приділено значну увагу внеску Ю.Венеліна у дослідження питань культури України.

Д.Данилюк, мабуть, вперше ґрунтовно проаналізував внесок Ю.Венеліна у вивчення історії і культури Закарпаття (с.31-33). Вчений торкався таких проблем, як розселення східних слов'ян, прихід угорських племен у Паннонію, утворення Угорської держави,

прийняття християнства, угорсько-руські зв'язки, переселення в Закарпаття русько-литовського князя Ф.Корятовича та його культурно-освітньої діяльності. Юрій Іванович досліджував також питання прабатьківщини угорців та їх етнічної належності. Вчений висловлював, що на ранньому етапі спільного проживання слов'янського населення краю і угорців між ними були добросусідські відносини, останні багато чого запозичили у своїх нових сусідів. У рецензованій книжці цілком справедливо відзначено, що праці Ю.Венеліна про Закарпаття привертати увагу російських та інших істориків до цього краю, а також до всіх слов'янських земель Австрійської імперії.

Дослідник наукової спадщини Ю.Венеліна проаналізував її інші сторони його діяльності. У праці наголошується, що Юрій Іванович велику увагу приділяв джерелам: їх виявленню, використанню та збереженню. Саме завдяки науковій спадщині вченого до нас дійшли уривки з документів античності та доби середньовіччя. У цьому контексті необхідно згадати працю Ю.Венеліна "Владо-Болгарские или Дако-славянские грамоты" (1835). У ній надруковано 66 грамот і 20 знімків літературних пам'яток болгарського народу XIII-XIV ст. Ставлення дослідника до джерел дуже вдало передано словами, що наводяться у рецензованому виданні: "Цілу майбутні я не міг заснути від радості, в надії придбати цей скарб, скільки б за нього не запросили" (с. 19).

Ю.Венелін був не тільки істориком, джерелознавцем, але й фольклористом. Він справедливо вбачав у народних піснях об'єктивне відображення розвитку реальних політичних подій, визнавав їх важливим джерелом з історії, культури та побуту народів. У даному аспекті автор відзначає працю Ю.Венеліна "О характере народных песен у славян задунайских" (М., 1835).

Д.Данилюк звернув увагу і на здобутки вченого у галузі філологічної науки. Ю.Венелін досліджував болгарську літературу, граматику болгарської мови. Його філологічні праці одержали високу оцінку у сучасних науковців - М.Луїніної, Г.Венедиктова, С.Бернштейна, Л. Панкратьєва, Ф.Приїми, Л.Рівнякової...

У рецензованій праці Ю.Венелін виступає і як методист. Він завжди намагався запровадити результати наукових пошуків у навчальний процес. Особливо виділяється його праця "Конспект преподавания истории славянского языка и литературы" (1834), що залишилася в рукопису.

Автор важливе місце відводить розкриттю питання про дослідження наукової спадщини Ю.Венеліна (с.22-23, 33-37 та ін). Ім'я науковця не забуто. Його пам'ятають в Україні, Болгарії, Росії. Життєвий та творчий шлях Ю.Венеліна простежується в сотнях публікацій. І це є виявом вдячності вченому за все ним зроблене.

Рецензована книга завершується короткими, лаконічними, але ґрунтовними висновками (с.38-39). На нашу думку, її зміст суттєво доповнить ілюстрації (фото хатини, в якій народився вчений; фотокопії титульних сторінок окремих його праць; автограф дослідника на книзі "Об источнике народной поэзии вообще, и о южно-русской в особенности"; схема "Родовід Ю.І.Гуци-Венеліна", що знаходиться у шкільному музеї с.Тибава на Свалявщині та ін).

Таким чином, вихід праці Д.Данилюка "Ю.І.Венелін-Гуца" слід вважати помітним явищем у науковому і культурному житті краю. Рецензоване видання вирішує ряд проблем. Передусім, нашим сучасникам повернуто славне ім'я наполегливого і невтомного дослідника, культурного діяча, щирого патріота рідної землі. Крім того, згадана праця є незамінною для науковців та красзнавців. Її з великим задоволенням прочитають як вчителі, так і учні. Певне занespo-

костяні викликиє порівняно невеликий тираж (1500 примірників), але
думається, що книжка дійде до свого читача і матиме успіх.